

STANDPUNT

Wetsontwerp betreffende de coördinatie van het deskundig onderzoek en de versnelling van de procedure in verband met bepaalde vormen van foutloze aansprakelijkheid (nr. 54-2402/001)

De Orde van Vlaamse Balies heeft kennisgenomen van het wetsontwerp betreffende de coördinatie van het deskundig onderzoek (*sic*) en de versnelling van de procedure in verband met bepaalde vormen van foutloze aansprakelijkheid¹. Het wetsontwerp stelt zich ten doel de gerechtelijke procedure te vereenvoudigen en te versnellen voor de vergoeding van de schade bij schadegevallen die onder toepassing vallen van een foutloze aansprakelijkheidsregel.

Die doelstelling, o.m. ingegeven door een aantal concrete dramatische gebeurtenissen², verdient het volste begrip en komt alle steun toe. Voor benadeelden en slachtoffers is het belangrijk om zo snel mogelijk vergoed te worden, vooral wanneer hun schade het gevolg is van een ramp of gewelddaad. De OVB wil dan ook benadrukken dat zij de gewichtigheid van de doelstelling van het wetsontwerp op geen enkele manier betwist. De vragen die zij zich in dit standpunt stelt, hebben dan ook uitsluitend betrekking op de middelen waarmee het wetsontwerp die doelstelling hoopt te bereiken en niet op de doelstelling zelf.

1. Samenvatting van de ontworpen regeling

Het wetsontwerp gaat ervan uit dat de foutloze aansprakelijkheid in de praktijk een groot deel van haar nut verliest door toepassing van het adagium '*le criminel tient le civil en état*'. Dat adagium, besloten in art. 4, eerste lid, tweede zin V.T.Sv., heeft inderdaad tot gevolg dat de uitspraak van de burgerlijke rechter over een eventuele foutloze aansprakelijkheid wordt opgeschort tot de einduitspraak over een eventuele strafvordering die naar aanleiding van dezelfde feiten zou zijn ingesteld³.

¹ Wetsontwerp betreffende de coördinatie van het deskundig onderzoek en de versnelling van de procedure in verband met bepaalde vormen van foutloze aansprakelijkheid, *Parl.St.* Kamer 2016-17, nr. 54-2402/001 (hierna: 'Wetsontwerp').

² De steller verwijst o.m. naar de ramp van de airshow in Oostende op 26 juni 1997 en naar de gasramp te Gellingen in 2004 (zie Wetsontwerp, 4).

³ Wetsontwerp, 4.

Daarom bepaalt het ontworpen art. 1385quinquiesdecies/1 Ger.W. dat de vordering bedoeld in het ontworpen art. 1385quinquiesdecies Ger.W., in afwijking van art. 4, eerste lid, tweede zin V.T.Sv., “niet [wordt] opgeschort gedurende de loop van een strafvordering die geheel of gedeeltelijk op dezelfde feiten is gegrond”. Op die manier kan de burgerlijke rechter alvast uitspraak doen over de foutloze aansprakelijkheid zonder dat hij het oordeel van de strafrechter hoeft af te wachten.

Volgens het ontworpen art. 1385quinquiesdecies/2, §1, eerste lid Ger.W., kan de werking van het adagium ten slotte alsnog worden ‘hersteld’ met akkoord van de partijen of “indien de rechter op verzoek van een partij, op gemotiveerde wijze vaststelt dat de gezamenlijke behandeling van deze vordering en van één of sommige van de tussenvorderingen noodzakelijk voor de goede rechtsbedeling is”.

2. Standpunt van de OVB

De OVB schaart zich uitdrukkelijk achter de doelstelling van het wetsontwerp om de procedure in verband met bepaalde vormen van foutloze aansprakelijkheid, te versnellen. Zij juicht dit initiatief dan ook toe en beperkt haar opmerkingen tot enkele waarschuwingen voor mogelijke toepassingsproblemen. Zo wijst zij erop dat het wetsontwerp mogelijk afwijkt van een fundamenteel rechtsbeginsel dat, ondanks vele latere nuanceringen, nog steeds een belangrijke rol kan vervullen in het Belgische strafprocesrecht. De regel van art. 4, eerste lid, tweede zin V.T.Sv. vindt immers zijn oorsprong in een terechte bekommernis om tegenstrijdige rechterlijke uitspraken te vermijden. Het hoeft niet te verwonderen dat voorrang wordt gegeven aan de strafprocedure, niet alleen omdat daarin uitspraak wordt gedaan in het algemeen belang maar ook omdat een strafprocedure meer waarborgen biedt op een eerlijk proces dan die welke men in een burgerlijke procedure kan bereiken. Dankzij die waarborgen staat het laakbare gedrag van een strafrechtelijk veroordeelde en de aanwezigheid van een strafbaar feit m.a.w. met meer zekerheid vast dan wanneer de burgerlijke rechtbank over dezelfde gebeurtenissen uitspraak doet, zodat men, logisch en rechtvaardig, de regel kon opleggen dat ten aanzien van wie bepaalde feiten strafrechtelijk bewezen zijn verklaard, in beginsel ook burgerrechtelijk aansprakelijk is.

De ontworpen regeling doorkruist mogelijk die logica, ervan uitgaande dat “[het] gevaar op tegenstrijdigheden [...] minder relevant [is] bij een foutloze aansprakelijkheid dan bij de foutaansprakelijkheid”⁴. De OVB vraagt zich af of dat geen te beperkte voorstelling is van de draagwijdte van een rechterlijke beslissing. Het is niet omdat de burgerlijke rechter geen uitspraak doet over het ‘foutief karakter’ van de handeling - en de strafrechter dus nog steeds de gelegenheid heeft om vrij te beslissen over de schuldvraag - dat de strafrechter in het geheel niet gehinderd zou worden door de beslissing van de burgerlijke rechter. Ook wanneer hij uitspraak doet over foutloze aansprakelijkheid zal de burgerlijke rechter in zijn vonnis immers bepaalde materiële elementen bewezen verklaren. De OVB waarschuwt dan ook voor de optimistische visie dat de toepassingsvoorwaarden van een foutloze aansprakelijkheidsregel niet zouden beantwoorden aan de omschrijving van een misdrijf of van een fout⁵. Hoewel de burgerlijke rechter inderdaad geen ‘fout’ beoordeelt, blijven de feiten waarover beide rechters geroepen worden om uitspraak te doen, immers dezelfde.

⁴ Wetsontwerp, 11.

⁵ Wetsontwerp, 13.

De vraag rijst dan ook of de ontworpen regeling niet tot gevolg zou kunnen hebben dat de strafrechter ertoe gehouden is om een feit dat door de burgerlijke rechter bewezen wordt verklaard, te erkennen en daarover geen betwisting meer toe te staan. Vandaag bindt de uitspraak van de (eerste) strafrechter de (latere) burgerlijke rechter in alles wat de strafrechter ‘noodzakelijk en zeker’ beslist heeft⁶. Met ‘noodzakelijk’ wordt bedoeld “[a]lles wat in rechte vereist is om de beslissing van de strafrechter te motiveren, d.w.z. niet enkel het beschikkend gedeelte, maar ook de motivering (art. 149 Gw.)”⁷. Het gezag van gewijsde strekt zich dan ook niet alleen uit over de schuld van de dader - die inderdaad in beginsel niet in het geding is bij een foutloze aansprakelijkheid - maar ook over het al dan niet bestaan van een strafbaar feit⁸. Zo benadrukt advocaat-generaal NELISSEN dat, in principe, “de materialiteit van de door de strafrechter vastgestelde feiten, ongeacht de juridische omschrijving ervan, [...] niet meer [kan] worden betwist, zelfs niet door derden in het raam van een later ingestelde burgerlijke rechtsvordering”⁹.

Wanneer de burgerlijke rechter voortaan uitspraak kan doen vóór de strafrechter, valt niet uit te sluiten dat die regels ook omgekeerd zullen gelden en dat de materialiteit van de door de burgerlijke rechter vastgestelde feiten ook voor de strafrechter niet langer zou kunnen worden betwist. Die omwenteling zou problemen kunnen opleveren in het licht van het recht op een eerlijk proces. De beklagde zou in dat geval immers mogelijk geconfronteerd kunnen worden met bewijsmateriaal dat hij voor de burgerlijke rechter misschien niet met dezelfde middelen heeft kunnen betwisten als hij zou gekund hebben in een strafprocedure. Te denken valt bijvoorbeeld aan regels inzake bewijsuitsluiting, het recht om bepaalde onderzoekshandelingen te vragen of de mogelijkheid om bepaalde personen te laten getuigen tegen een schriftelijk bewijs in.

De OVB begrijpt en erkent dat een groot deel van die toepassingsproblemen door de rechtspraak kunnen worden opgevangen. Zo heeft het Hof van Cassatie, met het arrest *Stappers*, het gezag van gewijsde in strafzaken in het verleden al enigszins genuanceerd door te eisen dat iemand die geen partij was in de oorspronkelijke strafprocedure, in een later burgerrechtelijk geding, “ten opzichte van de andere gedingpartijen [een] gelijke kans [moet hebben] om het door dezen aangedragen bewijs betreffende een feitelijk gegeven te weerleggen”¹⁰. Het is volkomen denkbaar dat de rechtspraak voor het bovenstaande geval, op grond van art. 6 EVRM, een gelijkaardige oplossing zal aanreiken aan die van het arrest *Stappers*, zodat feitelijke vaststellingen door de burgerlijke rechter gedaan, toch nog kunnen worden betwist voor de strafrechter. Zeker is dat echter niet, vermits het arrest *Stappers* de situatie betrof van een partij die in het geheel niet betrokken was in de strafprocedure, terwijl de beklagde in de filosofie van de ontworpen regeling per hypothese wel partij is geweest bij de behandeling van de burgerlijke vordering. Alleen beschikt hij tijdens die burgerlijke behandeling niet over alle waarborgen die hij zou genieten in een strafproces. Bovendien zou ook die oplossing problemen kunnen opleveren aangezien in dat geval tegenstrijdige uitspraken geveld zouden kunnen worden, terwijl de ontworpen regeling juist werd uitgewerkt onder de aanname dat zulke tegenstrijdigheid, wat de foutloze aansprakelijkheid betreft, niet bestaat. In dat geval zou de ontworpen regeling haar doel kunnen missen.

⁶ Cass. 141 4 december 1972, *Arr.Cass.* 1973, 385; Cass. 8 maart 1973, *Arr.Cass.* 1973, 666; Cass. 21 november 1980, *Arr.Cass.* 1980-81, 324; Cass. 30 december 1985, *Arr.Cass.* 1985-86, nr. 284; Cass. 13 december 2003, *Arr.Cass.* 2003, nr. 658, *T.Strafr.* 2004, 283; Cass. 12 februari 2004, *Arr.Cass.* 2004, nr. 75.

⁷ C. VAN DEN WYNGAERT en B. DE SMET, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2014, 892.

⁸ R. NELISSEN, “Sociaalrechtelijke aspecten omtrent de adagia ‘le criminel tient le civil en état’ en ‘le criminel emporte le civil’”, *RW* 2004-05, afl. 34, (1321) 1332.

⁹ R. NELISSEN, “Sociaalrechtelijke aspecten omtrent de adagia ‘le criminel tient le civil en état’ en ‘le criminel emporte le civil’”, *RW* 2004-05, afl. 34, (1321) 1332.

¹⁰ Cass. 15 februari 1991, *Arr.Cass.* 1990-91, 641, concl. G. D’HOORE, *RW* 1991-92, 15 en *JT* 1991, 741, noot R. DALCQ.

De OVB erkent eveneens dat een aantal problemen zal kunnen worden vermeden door toepassing te maken van het ontworpen art. 1385quinquiesdecies/2, §1, eerste lid Ger.W. Dat artikel bepaalt dat de gezamenlijke behandeling nog steeds mogelijk is met akkoord van de partijen of “*indien de rechter op verzoek van een partij, op gemotiveerde wijze vaststelt dat de gezamenlijke behandeling van deze vordering en van één of sommige van de tussenvorderingen noodzakelijk voor de goede rechtsbedeling is*”. De OVB juicht die mogelijkheid toe maar stelt zich tegelijkertijd de vraag of die formulering wel voldoende concrete waarborgen biedt voor een eerlijk strafproces. Het recht op een eerlijk proces, dat overigens automatisch moet worden geboden en niet ‘op verzoek van een partij’, stelt immers strengere en concretere eisen dan alleen maar een ‘goede rechtsbedeling’.

3. Besluit

De OVB besluit dat het wetsontwerp een nobel en behartigenswaardig doel nastreeft en wil haar steun uitspreken voor dit initiatief. Tegelijkertijd waarschuwt zij in dit standpunt voor enkele mogelijke toepassingsproblemen. Hoewel hij natuurlijk geen ‘fout’ beoordeelt, zal een burgerlijke rechter, ook in een zaak over foutloze aansprakelijkheid, immers steeds bepaalde feitelijke elementen bewezen verklaren. Ingevolge het rechterlijk gezag van gewijsde, dreigt de strafrechter die later uitspraak doet, ertoe gehouden te zijn om die feitelijke elementen voor waar aan te nemen. Wanneer betwisting van die feitelijke elementen alsnog wordt toegelaten, zoals in het arrest *Stappers*, ontstaan tegenstrijdige uitspraken en mist het wetsontwerp zijn doel. Wordt zulke betwisting voor de strafrechter niet toegelaten, dan zou de beklaagde geconfronteerd kunnen worden met bewezen verklaarde feiten waarvan hij de waarachtigheid niet heeft kunnen betwisten in een werkelijke strafprocedure met alle noodzakelijke garanties op een eerlijk strafproces. De mogelijkheid voor de burgerlijke rechter om, op vraag van een partij, de vorderingen toch gezamenlijk te behandelen wanneer dat noodzakelijk is voor de goede rechtsbedeling, is weliswaar een belangrijke waarborg maar de vraag rijst of die voldoende is om een eerlijk strafproces werkelijk te garanderen.

Het staat uiteraard aan de wetgever om te oordelen of zulke mogelijke toepassingsproblemen zwaar genoeg doorwegen om het adagium ‘*le criminel tient le civil en état*’ alsnog te behouden. De OVB vertrouwt er in ieder geval op dat de wetgever in de toekomst aandacht zal blijven hebben voor het probleem dat strafprocedures in bepaalde gevallen onredelijk lang aanslepen. Beklaagde en slachtoffer verlangen beiden immers terecht dat niet alleen de burgerlijke procedure maar ook de strafprocedure binnen een normaal tijdsbestek kan worden afgerond. Om het leed van slachtoffers en benadeelden sneller vergoed te zien, kan in de tussentijd bijvoorbeeld ook gedacht worden aan een onmiddellijke tussenkomst van het Slachtofferfonds of van verzekeraars, die vervolgens, bij wijze van subrogatie, de verdere afwikkeling van de procedure op zich nemen. Op die manier kunnen slachtoffers en benadeelden meteen vergoed worden, zonder risico op tegenstrijdige uitspraken en zonder gevaren voor het recht van eenieder op een eerlijk strafproces.

Studiedienst van de Orde van Vlaamse Balies
24 april 2017

